

נוהל בחינת חובות

1. בחינת חובות - רקע

המוסד לביטוח לאומי משלם מדי שנה כ 70 מיליארד שקלים במגוון גמלאות. חלק מהתשלומים הללו הינם תשלומים שלא כדין אשר בגינם נוצרים חובות למקבלים.

נקודת המוצא היא שכל חוב גמלה נועד לגביה !

כמוסד האמון על שמירת כספי הקופה הציבורית פועל המוסד לגביית החובות בדרכים שונות ומגוונות, ובהתאם להוראות הדין, כמו שליחת הודעות חוב, קיזווי חובות מגמלאות, הסדרי תשלומים, הטלת עיקולים ועוד.

עם זאת בכלל החובות שנוצרו, ישנם חובות שנוצרו בשל טעות המוסד, אשר בחלקם הינם לתקופות ארוכות מאוד.

לאור העובדה כי מדובר בהרבה מקרים בחייבים אשר נמנים על האוכלוסיות החלשות ביותר, נוצרים מצבים בהם החליט המוסד שלא לגבות את החובות הללו, וזאת לאור הוראות סעיף 315 לחוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], התשנ"ה – 1995 (להלן – **חוק הביטוח הלאומי**) המורות לביטוח לאומי לבחון גביית חובות בהתאם למצבו של החייב. מנהלת המוסד הקימה לפני שנים רבות ועדה לבחינת החובות אשר בסמכותה להורות שלא לגבות חובות או לגבות בשיעור חלקי. הוועדה פועלת על פי קריטריונים שהותוו ואושרו על ידי המנהלה, אך כמובן יש בידה שיקול דעת נרחב לפעול מעבר לקריטריונים הללו.

בשלב מאוחר יותר, ניתנה גם למנהלי הסניפים הסמכות לקבל החלטות בדבר אי גביית חובות, סמכות המוגבלת בסכומים ובמצבים והותירה את הסמכות העליונה בידי הוועדה במ"ר כאמור לעיל.

לאחרונה שונו הקריטריונים לנושא, שינוי שגרר שדרוג של המערכת הממוכנת התומכת בנושא, והתאמתה הן לקריטריונים והן לדרישות מהשטח.

1.1.1 סמכות חוקית לבחינה חובות

הסמכות לבחינת חובות מוקנית למוסד מכוח הוראות סעיף 315 לחוק הביטוח הלאומי :
(1) **המוסד רשאי לנכות ... בין בבת אחת בין בשיעורים, כפי שייראה למוסד, בהתחשב במצבו של מקבל התשלום ובנסיבות העניין.**

הוועדה לבחינת חובות ומנהלי הסניפים, פועלים בהתאם לנהלים שאושרו ועודכנו לאחרונה על ידי מנהלת המוסד בדצמבר 2012.

1.2. מדרג סמכויות לבחינה חובות

- **מנהלי סניפים** – סמכות לדון בבקשה של החייב, שסך כל חובותיו הינם עד 6 פעמים השכר הממוצע (כ- 48,000 ₪ ב-2013).
- מנהל הסניף רשאי לאשר אי גביית בשיעורים של עד פי שניים מהטבלאות המפורטות בהמשך, וזאת כאשר ישנן נסיבות סוציאליות/רפואיות או כלכליות המצדיקות אי גבייה נוספת של החוב.
- **הוועדה לבחינת חובות** – סמכות שיורית + סמכות לדון בתיקים שלא אושרו על ידי מנהל הסניף (מעין זכות ערעור).
- חובות בסמכות הוועדה בלבד: החזר חוב מקורי, חובות בהסדר תשלומים וחוב מקדמה וחובות שנובעים כתוצאה מהפרשי שומה.
- **מנכ"ל המוסד** - הוועדה לבחינת חובות מעבירה המלצתה למנכ"ל המוסד, לאישורו בתיקים בו החוב עולה על סכום של 100,000 ₪.
- טרם העברת התיק להחלטת מנכ"ל המוסד, יועבר התיק לקבלת התייחסות של האגף הרלוונטי. האגף יידרש לבחון נסיבות היווצרות החוב, וכן לפרט את דרכי המניעה להישנות היווצרות חובות בנסיבות שפורטו.

1.3. חובות לגבייה, ללא אפשרות לבחינה

- א. אין הוראות חוק הביטוח הלאומי מאפשרות למוסד סמכות לאי גביית חוב דמי ביטוח ומס בריאות. במקרים חריגים ניתן לבטל הצמדה על חוב בדמי ביטוח בריאות ולאומי בהתאם לנימוקים שיפורטו (ראו סעיף 370 לחוק הביטוח הלאומי).
- ב. ניתן לבצע באמצעות פניה לאגף ביטוח בריאות ובחינת התיק ולאחר מכן מותנה בקבלת אישור של מנהל האגף.
- ג. ההחזר יבוצע באמצעות המערכת הייעודית של כל גמלה וגמלה.
- ד. הוועדה לא תדון בחוב שנוצר עקב מעשה פלילי (שהוגש נגדו כתב אישום) וכן חובות שנבחנים בחקירות לעניין היבטים פליליים. יחד עם זאת, הוועדה רשאית לדון בבקשה שעניינה פריסת תשלומים חריגה של חוב שנוצר עקב מעשה פלילי או מניעת עיקול במקרים אלו.

1.4. חובות שאינם לגבייה

- א. חובות בגין תיקון גיל.
- ב. חובות נפטרים לאחר 18 חודש מיום הפטירה.
- ג. חובות שנוצרו עקב הגירת המבוטח מחוץ לישראל, בכפוף לכך כי גילו של המבוטח עולה על גיל 80 ולא שב לישראל למעלה מ- 7 שנים.

1.5. הוועדה לבחינת חובות

1.5.1. הרכב הוועדה:

הוועדה לבחינת חובות במשרד הראשי מונתה ע"י המנהלה, ומניינה לצורך קבלת החלטה כולל 5 נציגים מהמנהלים השונים כמפורטים להלן:

1. יו"ר הוועדה.
2. נציגות מנהל גמלאות.
3. נציגות מנהל כספים.
4. נציגות מנהל גבייה.
5. נציגות הלשכה המשפטית.
6. נציגות פניות הציבור (איננה נמנית במניינה של הוועדה).

1.6. פרמטרים לבחינת החוב ואי גבייתו

- א. נסיבות היווצרות החוב;
- ב. הכנסות התא המשפחתי;
- ג. משך תשלום הגמלה שלא כדין;
- ד. משך הזמן ממועד היווצרות החוב ועד פעולת המוסד האחרונה לגבייתו;

1.7. נסיבות היווצרות החוב

הנסיבות מורכבות משלוש הגדרות:

1. אשמה במעשה של החייב - התנהלות החייב שלא בתום לב, הבאה לידי ביטוי למשל באי דיווח או דיווח כוזב בעת הגשת תביעה לגמלה או אי מסירת מידע בתקופת קבלת הגמלה בעל השפעה מכרעת לזכאות לגמלה ומגיע אף למרמה.
2. אשמה מופחתת של החייב - כל מה שאינו אשמה במעשה או טעות המוסד, ובין היתר, במקרים בהם המבוטח לא העביר מידע מעודכן ובמקביל לא נדרש ע"י המוסד (בדגש על גמלאות ארוכות מועד). כאשר נראה כי בתום לב סבר שהמידע הגיע למוסד מגורם שלישי.
3. טעות המוסד - מקרים בהם החייב דיווח כדין על כל תנאי הזכאות או מסר את כל המסמכים הרלוונטיים לבדיקת זכאותו, ועקב טעות המוסד השתלמה לידו גמלה שלא כדין. כל תשלום שלא כדין הנובע עקב כפל גמלאות, באג במערכת, תיקון חקיקה שלא עודכן כראוי, וכן אי עדכון של מידע שהועבר באופן אקטיבי על ידי החייב (כלומר, לא מידע שהועבר באמצעות צדדים שלישיים, ובכלל זה דיווחי שכר ע"י המעביד). יחד עם זאת, יש להדגיש כי לא ייחשב כטעות המוסד תשלום גמלה שלא כדין כאשר המידע שמבוטח היה מחויב בהעברתו ולא הועבר, אך בסופו של דבר התקבל ע"י גורמי חוץ.

הכנסות התא המשפחתי

פרמטר נוסף הינו הכנסות התא במשפחתי לקביעת המצב הכלכלי של החייב. וזאת בהתחשב בהרכב היחידה המשפחתית. תוך התייחסות להרכב המשפחה, בכדי לפשט את התהליך הוגדרו שתי קבוצות: "קבוצה חלשה כלכלית" ו"קבוצה שאינה חלשה כלכלית". הקריטריונים לשייכות ל"קבוצה חלשה כלכלית" מותנית בהכנסה ע"פ ההרכב המשפחתי וגובה ההכנסה המרבית כפי שמפורט בטבלה להלן:

גובה הכנסה מירבי	הרכב משפחתי
עד 6,464 ₪ - (עד 75% מ"השכר הממוצע")	יחיד
עד 10,774 ₪ - (עד 125% מ"השכר הממוצע")	זוג (או יחיד עם ילד)
עד 861 ₪ - (תוספת של 10% מהשכר הממוצע)	לכל ילד נוסף

הכנסות שלא יובאו בחשבון

- קצבאות ילדים.
- הענקות לחיילים ולבני משפחותיהם לפי חוק חיילים משוחררים (החזרה עבודה)
- הטבה לפי ההסכם בדבר גמלת ניידות.
- דמי מחיה המשתלמים לפי סעיפים 144 (א) ו- 265 (א) לחוק.
- גמלאות מיוחדות לפי סעיף 112 לחוק (גמלאות לנכה עבודה שדרגת נכותו 75% לפחות).
- גמלה לפי תקנות הביטוח הלאומי (דמי מחיה, עזרה ללימודים וסידורים לילד נכה),
- תשלומים המשתלמים לנזקק לפי חוק שירותי הסעד, התשי"ח-1958.
- סכום מהכנסתו של אדם, השווה לסכום שהוא משלם עפ"י פס"ד למזונות לאשתו - אם היא אינה חיה איתו תחת קורת גג אחת, או לילדיו- אם אינם עימו, ובלבד שסכום זה לא יעלה על סכום הגמלה שהייתה מגיעה לו בה"ה לפי סעיף 5 (א), לולא הייתה לו הכנסה.
- גמלה לשירותים מיוחדים.
- תשלומים שהקונגרס היהודי העולמי משלם לחסידי אומות העולם.
- גמלת סיעוד לפי פרק י' לחוק.
- הכנסה מדמי שכירות שאדם מקבל בעד השכרת דירתו ששימשה למגוריו, ובלבד שהוא שוכר דירה אחרת למגוריו בסכום שאינו עולה על סכום דמי השכירות שהוא משלם בעדה.

1.8. משך הזמן בה שולמה הקצבה

הפרמטר הנוסף הינו משך הזמן בו שולמה הגמלה השגויה. ככל שהתקופה עברה שולמה הגמלה שלא כדין ארוכה יותר, כך אחוזי אי גביית החוב יהיו גבוהים יותר.
משך תשלום הקצבה ל"קבוצה חלשה כלכלית":

אחוז בחינה לפי סיבת היווצרות החוב			משך תשלום הקצבה
אשמה במעשה	אשמה מופחתת	טעות המוסד	
0%	0%	0%	עד שנה
0%	0%	20%	בין 1-2 שנים
0%	0%	40%	בין 2-3 שנים
0%	10%	60%	בין 3-4 שנים
0%	20%	80%	בין 4-5 שנים
0%	30%	100%	בין 5-6 שנים
0%	50%	100%	בין 6-7 שנים
0%	100%	100%	מעל 7 שנים

משך תשלום הקצבה ל"קבוצה שאינה חלשה כלכלית":

אחוז בחינה לפי סיבת היווצרות החוב			משך תשלום הקצבה
אשמה במעשה	אשמה מופחתת	טעות המוסד	
0%	0%	0%	עד שנה
0%	0%	0%	בין 1-2 שנים
0%	0%	0%	בין 2-3 שנים
0%	0%	30%	בין 3-4 שנים
0%	10%	40%	בין 4-5 שנים
0%	20%	50%	בין 5-6 שנים
0%	30%	75%	בין 6-7 שנים
0%	100%	100%	מעל 7 שנים

בשתי הטבלאות לעיל באו לידי ביטוי שלושת הפרמטרים הראשונים כאמור לעיל.

1.9. משך הזמן שחלף ללא טיפול בחוב

בפרמטר הרביעי תילקח בחשבון יתרת החוב אם נותר לאחר בחינת החוב בשלושת הפרמטרים הראשונים כאמור לעיל. יתרת חוב זו תדון, בהתייחס לפעולות המוסד לצורך גביית החוב. דהיינו, אנו מבקשים להביא בחשבון את משך התקופה מעת יצירת החוב ועד להתחלת הליכי הגבייה ע"י המוסד (בכלל זה יובא בחשבון מועד שליחת מכתב הודעה על חוב, הודעת תזכורת האחרונה, קיזוז אחרון, תשלום אחרון בהסדר תשלומים, עיקול וכו').

ככל שהתקופה שבה לא נעשתה גבייה ארוכה יותר, כך אחוזי אי גביית החוב יהיו גבוהים יותר.

משך הזמן שחלף	טעות המוסד	אשמה מופחתת	אשמה במעשה
עד שנתיים	0%	0%	0%
בין 2-3 שנים	0%	0%	0%
בין 3-4 שנים	20%	0%	0%
בין 4-5 שנים	40%	20%	0%
בין 5-6 שנים	60%	30%	0%
בין 6-7 שנים	80%	40%	0%
מעל 7	100%	100%	100%